

ГАЛИЧИНА: ВІД АВСТРІЙСЬКОГО ДО РАДЯНСЬКОГО МІФІВ

Уявлення про Галичину змінні настільки, наскільки мінливою була й сама доля цього регіону. Тут спробуємо у загальних рисах відтворити лексикон стереотипів, з яких склалися український, польський та (згодом) російський образи Галичини австрійського періоду, а також подальшу долю цього образу в ментальності жителів краю. Йдеться, зрозуміло, про набори банальностей, які нічого, крім банальностей, не містять, але без них, мабуть, міф Галичини втратив би свою оригінальність.

Образ галицького міста. У цьому ряді стереотипів і концептів ключовим є образ Львова як «галицької столиці». У ньому злилися принаймні два різні стереотипи міста: польський та український. Міф «польського» Львова, що викристалізувався до Другої світової війни, має кілька форм.

Одну з них можна назвати «мілітарною». Вона опирається на образ «завжди вірного» міста-воїна — фортеці, що захищає «цивілізований Захід» від «Дикого Сходу». Її складовою став стереотип «оборонців Львова», елементом якого, у свою чергу, була міфологія «львівських дітей». У цьому плані Львів асоціювався з ареною українсько-польського протистояння наприкінці Першої світової війни і цвинтарем «орлят». Це уявлення про місто дістало свій вираз як на рівні поезики та риторики художніх текстів (М. Гемар, К. Макушинський), так і в мові живопису (В. Коссак) та монументальної архітектури (Р. Індрух). Ще один різновид польського міфу Львова поєд-

У цій книзі нарисів, яку написали вчені Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, йдеться про Галичину доби Габсбургів (1772—1918). Маємо надію, що вона дозволить краще реконструювати модернізаційні процеси у Центрально-Східній Європі до Першої світової війни, зрозуміти особливості визвольного руху українців, їхні прагнення до національно-державного буття і соборності України. У цей час західні українці створили не лише низку громадських культурно-освітніх, наукових і кооперативних структур, але й продовжили діалог із діячами європейської культури, наддніпрянськими побратимами.

Галичина була простором читання багатьох народів: поляки поширювали культ Адама Міцкевича, Юліуша Словацького, читали Генрика Сенкевича, Зігмунда Красінського; австрійські німці захоплювалися поезією Йоганна Вольфганга фон Гете, Генріха Гейне, драмами Фрідріха Шіллера. Сюди доносилися відголоски художнього слова Шолом-Алейхема. Національні почуття українців формували твори Маркіяна Шашкевича, Миколи Устияновича, Івана Франка, Василя Стефаника, Марка Черемшини.

Кордон на Збручі не спиняв слова Івана Котляревського, Петра Гулака-Артемовського, Євгена Гребінки, Івана Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського. Проте найбільше вплинув на свідомість галичан геній Тараса Шевченка. У Галичині поширювалися і видавалися його твори, споруджувалися пам'ятники Кобзареві і виготовлялися проекти його монументів для Києва.

У Перемишлі, Львові та Коломиї популяризувалися слова та музика національного гімну «Ще не вмерла Україна», автором якого стали галицький священник Михайло Вербицький і наддніпрянець з-під Києва Павло Чубинський. У Галичині була добре знаною книга харківського адвоката Миколи Міхновського «Самостійна Україна», яку видано у Львові 1900 р. Дух Міхновського у Львові також підсилив політемігрант з Мелітополя Дмитро Донцов, який замешкав у Львові ще перед Першою світовою війною.

У середні віки через Галичину, зокрема після занепаду княжого Києва, у добу Галицько-Волинського королівства, проходив знаменитий Варязький шлях від Балтики до Чорного моря, Візантії. Згодом величні торги у давньому Львові, Галичі, Кутах та інших містах і містечках краю, що дістали магдебурзьке право, були добре знані європейським та азійським купцям і ремісникам. Згодом, у модерну добу їх традиції перейняла Загальна крайова торгово-промислова виставка у Львові (відкрита 1894 р.), її електричні фунікулери, світлові фонтани, модерний дерев'яний стадіон, вишукані зі скла і металу павільйони викликали вибух емоцій у відвідувачів із різних країн. Невдовзі (1907) у місті збудовано із залізобетону один з перших у Європі універмагів (його план намагалися перейняти радянські архітектори повоєнного Києва). Для хокеїстів у Львові збудовано критий зимовий палац. У Карпатах споруджено модерні залізничні мости та тунелі. На рубежі століть у Галичині прокладено телеграфний і телефонний зв'язок, у містах встановлено газове і електричне освітлення вулиць.

Зрештою, Галичина стала нафтовим Клондайком та Ельдорадо — одним з потужних центрів видобутку «чорного золота». Тому в кінці XIX — на початку XX ст. до неї була прикута увага багатьох міжнародних компаній: на певний час край став об'єктом конкуренції між представниками великого капіталу. Здавалося, що він матиме великі економічні перспективи, життя тут буде процвітати, а гроші тектимуть сюди рікою.

Не випадково австрійська влада та міська адміністрація Львова навіть розробили план будівництва морського порту у Львові, який через судноплавні канали з Дністром і Бугом мав з'єднати місто з двома морями. У столиці Галичини з'явилася перша на українських землях газета, запущено дирижабль і залізничний потяг, на базі дрогобицької нафти винайдено газову лампу. Наприкінці XIX — початку XX ст. тут з'явилися перші українські партії, наукові товариства, студентське об'єднання, кооперативні структури, парамілітарні і скаутські організації, бальнеологічні курорти.

Російський царат, як правило, блокував аналогічні плани наддніпрянських українців, тому гроші знаних співвітчизників — київського підприємця і садівника В. Самиренка, полтавської поміщиці Є. Милорадович нерідко вкладалися в українські ініціативи Галичини, зокрема розбудову Наукового товариства імені Шевченка у Львові.

Карпатський край кінця ХІХ — початку ХХ ст. став П'ємонт не лише для українців, але й поляків; батьківщиною для галицьких євреїв, які теж бажали політичних свобод, національно-державного усамостійнення. Як стверджує один із найавторитетніших сучасних дослідників історії Центральної та Східної Європи Ларі Вулф, початково просвітницька ідея Галичини засвоюється, переробляється та змінюється різними національними дискурсами, що власне активно формуються у ХІХ столітті. І хоч австрійська провінція Галичина припинила адміністративно-політичне існування у 1918 р., а після Другої світової війни — із знищенням євреїв, поділом її території між Польщею і УРСР та відповідним примусовим розселенням поляків і українців — взагалі втратила свій успадкований із попередньої епохи етнографічний та геополітичний характер, на початку ХХІ століття «дух Галичини був невловимим, примарним, міфологічним, суперечливим, але усе ще дуже живим».

Зауважимо і те, що ця книга писалася не стільки для галичан, скільки для всіх українців — наших співвітчизників на Сході, Півдні та Центрі України, більшість з яких, як стверджують соціологи, ніколи не переїжджали Збруч, а тому не бачили княжого Львова і Галича, монастирів Жовкви, Крехова, Унева, Лаврова, Бучача, старовинних замків Збаража, Золочева, Олеська, Жовкви, грайливих водопадів Яремчі і Шешор. Отож, автори сподіваються, що подорож в австрійську/підавстрійську Галичину дозволить краще зрозуміти трагедію і велич історії не лише цього краю, але й всієї України. України, яка завжди прагнула єднання, миру, господарського і культурно-освітнього поступу.

І, насамкінець, представимо авторів книги. Її відкриває оригінальний нарис ученого-семіотика, історика і філолога